

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Miljødirektoratet

Dato: 17.12.2024
Deres ref: 2024/8056
Vår ref: 24/01304

NIBIO
Postboks 115, 1431 Ås
Tlf: 406 04 100
post@nibio.no
nibio.no

Org. nr: 988 983 837

Høringsuttalelse om endringer i forskrift om fremmede organismer - nye forbud av karplanter

NIBIO viser til deres høring 25.09.2024, av forslag til endringer i forskrift om fremmede organismer – nye forbud av karplanter. Faglige vurderinger i vårt innspill er koordinert av forsker Wiktoria Kaczmarek-Derda i Divisjon bioteknologi og plantehelse, med innspill fra seniorforsker Inger Sundheim Fløistad i Divisjon for skog og utmark, forsker Ellen Johanne Svalheim og forsker Kristin Daugstad i Divisjon for matproduksjon og samfunn, seniorforsker Trygve S. Aamlid og forsker Hans Martin Hanslin i Divisjon for miljø og naturressurser og fagleder Linn Borgen Nilsen i Norsk genressursenter.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er en uavhengig forskningsinstitusjon og har som oppgave å forske og levere kunnskap om mat- og planteproduksjon, miljø, kart, arealbruk, genressurser, skog og foretaks-, nærings- og samfunnsøkonomi, til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig. NIBIOs arbeid omfatter både forskning, utvikling, miljøovervåking og rådgiving. Arbeid med fremmede invaderende organismer, inkludert plantearter er en viktig del av NIBIOs portefølje. Våre prosjekter inkluderer blant annet kunnskap om artenes grunnleggende biologi, metoder for identifikasjon, kartlegging og effektiv nedkjemping av fremmede invaderende arter og dørstokkarter som truer biobasert produksjon og natur.

Den mest kostnadseffektive måten å redusere spredning av fremmede invaderende plantearter på er, som notatet omtaler, å forebygge at de introduser og etablerer seg. NIBIO mener det er positivt at det er vurdert forbud mot flere fremmede invaderende karplanter. Vi mener imidlertid at vurderingene av nye forbud bør evalueres og begrunnes mer grundig. NIBIO har i uttalelsen vektlagt vurderinger om enkelte arter som vi har jobbet med i prosjekter.

NIBIO

Veirødsvingel og bruk i frøblandinger til kortklipt plen

I internasjonal handel skilles det vanligvis mellom tre underarter av rødsvingel; rødsvingel med lange utløpere (ssp. *rubra*), rødsvingel med korte utløpere (ssp. *littoralis*, i 'Norsk flora' klassifisert sammen rødsvingel med lange utløpere som markrødsvingel) og rødsvingel uten utløpere = veirødsvingel (ssp. *commutata*). Av disse er veirødsvingel vårt mest brukte plengras med en årlig frøimport til Norge på rundt 400 tonn. Av veirødsvingel finnes det også 'norsk' sortsmateriale idet Graminor siden 2013 har fått godkjent sortene 'Linda', 'Lystig', 'Lykke' og 'Lodde' for oppformering i Norge. Disse sortene ble til på Løken forskingsstasjon på slutten av 1990-tallet gjennom kryssing og utvalg, bl.a. for overvintringsevne, i utenlandsk plenmateriale. Disse sortene gjør det i dag svært bra i den fellesnordiske sortsprøvinga av plengras (www.scanturf.org), og den norske plenfrøavlens er derfor økende.

I forhold til alternative arter som engkvein (*Agrostis capillaris*), krypkvein (*A. stolonifera*) engrapp (*Poa pratensis*) og flerårig raigras (*Lolium perenne*) er den viktigste fordelene med veirødsvingel i plenfrøblandinger at plenen blir mer skyggetålende, nøysom (krever mindre gjødsel), og sterkere mot soppjukdommer (mindre bruk av plantevernmidler). Dette viser seg klart på norske golfbaner der om lag to tredjedeler av landets 170 baner har greener tilsådd med veirødsvingel, ofte i blanding med engkvein og med markrødsvingel av *littoralis*-typen. Her finnes ingen gode alternativer til veirødsvingel.

Fra om lag 1950 og utover ble frøblandinger inneholdende veirødsvingel også brukt til regvegetering etter naturinngrep, og dette er årsaken til at veirødsvingel i dag finnes spredt over mesteparten av landet og mange steder har krysset seg med stedegen rødsvingel. Hos de ledende norske frøforretningene Felleskjøpet Agri (FKA), Felleskjøpet Rogaland Agder (FKRA) og Strand Unikorn (SU) opphørte denne bruken da veirødsvingel kom på fremmeartslista for ca. 10 år siden, men i hagesentre, byggevarerforretninger og dagligvareforretninger kan norske forbrukere fremdeles kjøpe såkalte 'naturfrøblandinger' fra Nelson Garden og andre firmaer som fremdeles importerer veirødsvingel til dette formålet.

Til erstatning for veirødsvingel bruker FKA, FKRA og SU i dag en større andel norsk markrødsvingel av 'Leik' (opphav Valdres) eller den mer saktevoksende sorten 'Frigg' (opphav Trøndelag), men det har også vært en økende import av markrødsvingel fra andre land. Slik import er ingen god løsning for det norske naturmangfoldet, og det kan også stilles spørsmål ved om det er riktig å spre genmateriale fra Valdres eller Trøndelag i naturområder og kulturlandskap over hele landet.

NIBIO har siden 2007 arbeidet med innsamling og oppformering av stedegne regionale økotypene av markrødsvingel (og andre grasarter), og fra 2017 ble dette arbeidet utvidet til å omfatte pollinatorvennlige markblomster. I henhold til Såvareforskriftens krav til naturfrøblandinger er dette materialet samlet inn av våre botanikere i gamle naturenger som ikke har vært tilsådd på minst 40 år. Per 1. des. 2020 er frø av de stedegne markrødsvingeløkotypene 'Tromsø', 'Misvær', 'Stad', 'Sola' og 'Sauherad' tilgjengelig for naturrestaureringsprosjekter, i tillegg til de allerede nevnte sortene 'Frigg' (for Midt-Norge) og 'Leik' for fjelltraktene i Sør-Norge. For

NIBIO

restaureringsprosjekter mener vi med andre ord at det ikke er nok å forby veirødsvingel, men at det også må stilles krav om bruk av regionalt tilpasset plantemateriale, i dette tilfelle av markrødsvingel.

Engrødsvingel og bruk i frøblandinger til eng og beite

Utkastet til ny forskrift foreslår forbud mot innførsel, utsetting og omsetning av veirødsvingel (*Festuca rubra* ssp. *commutata*) og engrødsvingel (*F. rubra* ssp. *megastachys*). Sistnevnte har ifølge siste utgave av 'Norsk flora' (Lids flora 2022) ukjent utbredelse, men finnes sannsynligvis bare i lavlandet. Ifølge floraen skal engrødsvingel være innført som fôrgas, men det var sannsynligvis før frø av den norske rødsvingelsorten 'Leik' (av den hjemlige underarten markrødsvingel, *F. rubra* ssp. *rubra*) kom i handelen rundt 1980, etter utvalg ved Løken forskingsstasjon i Valdres. I dag er bruken av rødsvingel til jordbruksformål begrenset til noe få varige frøblandinger, og det lille som brukes er nesten utelukkende av sorten 'Leik'. Med mindre det kommer nye taksonomiske inndelinger av utløperdannende rødsvingel har det derfor liten betydning om det innføres forbud mot import, omsetning og utsetting av engrødsvingel.

Konklusjon:

NIBIO ser ingen negative konsekvenser av å innføre et forbud mot import, omsetning eller utsetting av frø/ planter av engrødsvingel (*F. rubra* ssp. *megastachys*).

For veirødsvingel finnes det ingen gode alternativer i frøblandinger til kortklippede plener, fotballbaner og de deler av en golfbane som klippes minst en gang per uke. Vi er følgelig kritiske til et generelt forbud. Derimot bør det innføres forbud mot bruk av veirødsvingel og annet fremmed plantemateriale på arealer der det legges opp til, eller er fare for, at sådd gras blomstrer og setter frø.

Importerte arter som settes ut i områder nær verneområder og viktige naturområder

Frøblandinger til pollinatorsoner og blomsterenger brukes i stor grad også utenfor hager og grøntanlegg og står derfor ofte i nærkontakt med stedege norske naturtyper, i enkelte tilfeller også trua naturtyper.

De senere årene har vi sett at arter i utenlandske pollinator-frøblandinger har endret trusselkategori: Blodkløver (*Trifolium incarnatum*) var blant de som endret sin risikovurdering fra LO til PH i 2023, grunnet et høyere invasjonspotensiale enn tidligere antatt. Blålusern (*Medicago sativa*) er en annen art som endret sin risikovurdering fra lav risiko i Fremmedartslista 2012, til potensielt høy risiko i Fremmedartslista 2018 (Artsdatabanken, 2023 (nedlastet 12.12.2024)). Arten ble tidligere brukt i Norgesførs frøblandinger. Det er vanskelig å predikere de fremmede artenes risiko over tid, og kunnskapen knyttet til økologiske effekter oppdateres hele tiden (Artsdatabanken, 2023). Et føre-var-prinsipp er derfor viktig for arter som i stor utstrekning sås ut i det åpne landskapet. Ved å unngå fremmede arter fullstendig i pollinator- og

NIBIO

blomsterfrøblandinger, vil man slippe den potensielle økologiske risikoen artene kan utgjøre i fremtiden. Dette vil også være fordelaktig for produsentene, da de slipper å gjøre store endringer ved endrede risikovurderinger ([Qvam & Skjereng 2024](#)).

Import av arter som forekommer naturlig i Norge

Som allerede nevnt for markrødsvingel (*Festuca rubra rubra*) vil vi også påpeke risikoen ved omsetting av importerte frøblandinger og plantemateriale med utenlandske sorter og økotyper av arter som vokser vilt i Norge. Disse økotypene kan ved kryssing gjøre norske økotyper og populasjoner mindre tilpasningsdyktige til lokale klima- og jordbunnsforhold. De senere årene har de importerte frøblandingene også inneholdt arter som står på den norske rødlista. Dette gjelder bl.a. marianøkleblom (*Primula veris*, kategori VU) og solblom (*Arnica montana*, kategori VU). Dette foregår med stor sannsynlighet også med produsert plantemateriale fra utlandet. Med dette importeres utenlandsk genmateriale som kan blande seg med de norske økotypene. Det tas heller ikke hensyn til disse artenes naturlige utbredelse i Norge. Dette anser NIBIO som problematisk.

Konklusjon:

Det må settes større fokus på utfordringer knyttet til import av arter som vi har i norsk fauna, blant annet med informasjon direkte til konsulent, planteskoler og anleggsgartnerbransjen og at det formuleres tydelige krav i forskrifter.

Historisk plantemateriale som er inkludert i det nasjonale bevaringsprogrammet

Norge har et etablert program for bevaring av genetiske ressurser innen jord- og hagebruksvekster. Dette koordineres av Norsk genressurscenter i NIBIO og innbefatter et stort antall aksesjoner av ulike sorter frukt, bær, grønnsaker og potet, i tillegg til et stort antall urteaktige og vedaktige prydpplanter. Enkelte av artene/sortene som er innlemmet i bevaringsprogrammet er også registrert under varemerket PlanteArven®. Dette varemerket ble etablert til bruk i markedsføring av historisk plantemateriale, plantemateriale som ikke lenger er i utstrakt bruk. Varemerket eies og forvaltes av Norsk genressurscenter i NIBIO og produsenter av registrerte PlanteArven®-planter kan bruke varemerket vederlagsfritt. For at en plante skal kunne registreres som PlanteArven®-sort må den blant annet ha en dokumentert dyrkingshistorie i Norge, generelt fra før 1950, og har som sådan også en kulturhistorisk betydning lokalt og/eller nasjonalt. En lang dyrkingshistorie fordrer at materialet er godt tilpasset norske forhold og holder en høy kvalitet. PlanteArven®-sortimentet representerer planter som av ulike grunner ofte er sjeldne å finne i handelen i dag, og bidrar dermed til at et større mangfold av norskproduserte planter er tilgjengelig både for anleggsbeplantninger og i private hager.

Tre av artene som er foreslått forbudt er betegnet som bevaringsverdig i Norge og representert med syv registrerte sorter/kloner i PlanteArven®-sortimentet. Dette gjelder følgende:

Rosa storhjelms, *Aconitum napellus* f. *rosea*/'Carnea', «Hadsel prestegård»

NIBIO

- Dette materialet kommer fra Hadsel prestegård i Nordland. Det eneste sikre gamle materialet vi har i Norge av rosa storhjelms.

Storhjelms, *Aconitum napellus*, cf. 'Sparks Blue'/ «Hadsel prestegård»

- Materialet er samlet inn fra Hadsel prestegård i Vesterålen. Kan være sorten 'Sparks blue' som var vanlig til salgs på 1920-30-tallet. Dette er kanskje den vakreste av storhjelmsformene i klonarkivet (Tromsø). Planten er en del forgreinet, har relativt lange blomsterstilker, litt langsmale blomster og blomsterfargen er mørk blåfiolett.

Storhjelms, *Aconitum napellus*, «Fruens tøffel»/ «Hornindal»

- Materialet er samlet inn fra Ytrehorn i Hornindal, der plantens historie kan føres tilbake til navngitte personer helt tilbake til slutten av 1800-tallet. Lokris Tommasgård (f.1881) hadde fått den med seg fra sine foreldre Anne og Elling Ytrehorn som hadde plantet den på slutten av 1800-tallet.

Rosa kjempemjødurt, *Filipendula camtschatica* f. *Rosea*, «Dønna»

- Dette materialet kommer fra en gammel hage på Vollhaugen på Solfjellsjøen, på Dønna i Nordland. I 2006 var restene etter denne hagen omgjort til parkeringsplass. «På Helgelandskysten brukte de rosa kjempemjødurt som leplante. Denne bruken er i alle fall kjent fra 1930-tallet.»

Rosa kjempemjødurt, *Filipendula camtschatica* f. *Rosea*, «Stormarknes»

- Materialet er hentet fra en adresse i Hamsunds gate på Stokmarknes, Hadsel kommune i Vesterålen. Den kommer opprinnelig fra en hage på Austringen på Dyrøya, i Øksnes kommune. Der var den i alle fall i ca. 1930. Dette er en typisk bytte-/arveplante som man tar med seg når man etablerer nytt hjem. Den finnes noen få steder i Vesterålen. På Helgelandskysten er den mer vanlig og er der brukt som leplante. Den finnes også noen få steder på Sørlandet og på Vestlandet. Rosa kjempemjødurt (*Filipendula camtschatica* f. *Rosea*) er lite brukt på grunn av størrelsen og ikke vanlig å finne i handelen lenger, men to aksesjoner av arten er registrert som Planteaven®-planter.

Edelsyrin, *Syringa vulgaris*, "Tveiter Lys"

- Fra Tveiter gård, Asker. Vokste i et kjerr ved en plass utenfor drengestua. Syringen var der da kommunen overtok gården etter familien Holtmark etter krigen. Buskaset ble plantet da man ønsket å adskille drengestuen fra hagen. Det kan ha skjedd i mellomkrigstiden.

Edelsyrin, *Syringa vulgaris*, 'Charles X'

- Fra Tveiter gård, Asker. Vokste som solitærplante i tunet/hagen. Hagen ble lagt om ved et eierskifte i 1879, og syringen skal ha vokst der siden. Dette er en av de eldste navngitte kultivarene av edelsyriner (1830-årene).

Konklusjon:

Et eventuelt totalforbud mot nevnte arter/sorter vil få følger for bevaring og omsetning av historisk plantemateriale i Norge. Vi mener derfor det er grunnlag for å se på muligheten for å kunne gjøre

NIBIO

unntak for historisk plantemateriale som er inkludert i det nasjonale bevaringsprogrammet. Følgende tiltak vil kunne redusere risiko og forhindre uønskete effekter:

- Formidle informasjon om risikovurdering og tiltak for å unngå spredning av aktuelle planter
- Eventuelt opprettholde regionale forbud i områder hvor de aktuelle artene utgjør en særlig stor risiko
- Overvåke og vurdere risiko for aktuelle Plantearven®-kultivarer/sorter/kloner av forbudte arter, særlig i forhold til klimaendringer

Arter til leplantinger

Leplantinger utgjør gjerne linjer og kantsoner i det åpne kulturlandskapet. Her plantes trær og busker for å gi ly for vind og vær. Forskriften foreslår unntak for flere av artene i Vedlegg I når det gjelder leplantinger. Frøsetting er ofte svært god i leplantinger og lange linjer med risikoarter gir dessverre store muligheter for spredning inn i trua naturtyper i kulturlandskapet. Et eksempel her er spredning av sitkagran, Lutz-gran og bergfuru med flere inn i kystlynghei, som er en sterkt trua naturtype. Grønnor er også en art som ble en del brukt i leplantinger på 1990-tallet og som er i noe spredning lokalt. Dette er en pionerart og går forholdsvis raskt ut i leplantingene pga. konkurranse om lys og har derfor en begrenset nytte. Det er mulig å etablere leplantinger med regionalt forekommende arter (og som faktisk bidrar til biologisk mangfold), men det vil kreve innsats for å etablere produksjon, tilpassing av plantesystem for leplantingene og trolig også kombinasjoner med tekniske løsninger i de mest værharde områdene.

Konklusjon:

Vi ser ingen god grunn for at arter med høy økologisk risiko skal tillates i fremtidige leplantinger.

Arter til grønne tak

For hver ny utgave av Fremmedartslista, har utvalget av arter til grønne tak blitt redusert. Næringen har delvis tilpasset seg disse endringene og alternativer er under utvikling. At flere *Phedimus* arter legges til en forbudsliste er som forventet. De fleste alternative takløsningene har færre sukkulente og tørketålende arter og vil derfor ha en tyngre oppbygging av vekstlaget for å gi tilstrekkelig vann til vegetasjonen. Dette stiller vesentlig større krav til last på tak og egner seg sjelden for retrofitting. Dette vanskeliggjør måloppnåelse i forhold til strategier for klimatilpassning i de større byene.

I konsekvensvurderingen av nye forbud siteres NIBIO på at det finnes alternativer til takløsninger med de artene som nå foreslås forbudt (i tillegg til de som er forbudt tidligere). Dette er en overforenkling. For de tynneste og vanligste løsningene (dvs klassiske sedummatter) begynner det nå å bli få alternativer igjen. Dette er særlig en utfordring når en går nordover, der det er lite egnet norsk materiale. De bladfellende østasiatiske artene i *Phedimus* slekten er vesentlig bedre tilpasset kald vinter, korte somre og variabelt vær. For å ha et varig grønt tak over tid bør det være flere arter i vegetasjonen, i tilfelle arter går ut. Ettersom markedet for grønne tak nordover er lite, er det lite

NIBIO

sannsynlig at det blir utviklet lokale løsninger. Det vil trolig redusere bruken av grønne tak til overvannshåndtering. Et spørsmål her er om et nasjonalt forbud (og ikke bare et regionalt forbud) for de nye artene som forslås forbudt er tilstrekkelig faglig fundert. Det er ikke mange registreringer av disse artene i Artskart fra Nordland og nordover, gitt den lange bruken denne slekten har hatt som hageplanter. De fleste registreringene ligger da også i tettbygde strøk.

For Sør-Norge er oppformering av norsk sedummateriale til takløsninger fortsatt bare i oppstartsfasen og det vil ta noen år å få et tilstrekkelig omfang til å dekke etterspørselen. Et spørsmål her er hvorvidt *Sedum sexangulare* også burde vært inkludert i denne runden for å gi et tydelig signal om vridning mot stedeget plantemateriale. I tråd med det vi har diskutert over, under «Import av arter som forekommer naturlig i Norge», vil det være viktig å få slutt på bruk av importert materiale av arter som forekommer naturlig i Norge.

Konklusjon:

Det bør vurderes å bruke et regionalt forbud for de nye foreslåtte *Phedimus* artene, med anledning til å bruke disse i Nord-Norge. Det bør også vurderes en overgangsperiode på noen få år for å få på plass bedre løsninger basert på stedeget materiale nasjonalt.

Fjelledelgran (*Abies lasiocarpa*)

Fjelledelgran er oppført på listen over foreslåtte forbudte arter som det finnes alternativer til, ifølge Miljødirektoratet. NIBIO stiller seg undrende til denne vurderingen. NIBIO har gjennomført tallrike undersøkelser og forsøk med ulike arter i *Abies*-slekta med tanke på juletrearter som er svært egnet til dyrking som juletre i Norge. I dag er det fjelledelgran og nordmannsedelgran som dominerer, sistnevnte art dyrkes i store mengder også i andre europeiske land, mens fjelledelgran er særlig egnet til juletre dyrking på våre breddegrader og klima, og er også egnet for eksport. Arten dyrkes i all hovedsak i dag som juletre, slik at utsetting reguleres av forskrift om utenlandske treslag til skogbruk. Men det er svært problematisk om arten ikke lenger kan dyrkes og omsettes som planteskolevare, for senere planting i juletefelt. Konsekvensen vil da være at den heller ikke kan dyrkes som juletre. Edelgran er en juletreart som kan gi langt mindre nåledryss enn vanlig norsk gran og som derfor foretrekkes av mange forbrukere. Økt bruk av plasttrær, som et alternativ, kan også føre med seg flere utfordringer.

Konklusjon:

Fjelledelgran (*Abies lasiocarpa*) bør fjernes fra forbudslisten dersom Miljødirektoratet ønsker å fortsatt ha produksjon av juletrær i Norge.

Andre generelle innspill

Arbeidet med å redusere fremmede invaderende plantearter bør være en tverrsektoriell oppgave hvor både offentlige og private aktører, samt næringslivet har felles ansvar og ressurser. Tiltak bør i

NIBIO

større grad baseres på informasjon til publikum og tiltakshavere om god plantebruk enn å utarbeide lange forbudslister som inkluderer arter som har lang tradisjon i dyrking.

Utviding av forbudslisten, knyttet opp mot nye risikovurderinger fra Artsdatabanken, vil kunne føre til en usikker og vanskelig økonomisk situasjon for norske planteskoler.

I NIBIO sitt prosjekt STOPPest er det vist hvordan risikoen for innførsel av fremmede skadelige organismer henger sammen med import av plantemateriale. En rekke overvåkningsprosjekt i regi av NINA har også dokumentert hvordan fremmede organismer følger med planteimport. Eventuell redusert planteskoleproduksjon i Norge kan medføre økt import for å dekke behov for beplantninger i anlegg og private hager. Det vil da kunne være risiko både for import av flere blindpassasjerer og for økt import av utenlandsk genetisk materiale av norske arter.

Jordflytting og håndtering av hageavfall

Flytting av jord og dårlig håndtering av hageavfall er blant hovedårsakene til spredning av fremmede invaderende plantearter til nye vokseplasser. Forslaget mangler vektlegging av denne problematikken, samtidig som det er store behov for å klargjøre hvilke tiltak som er nødvendig for å forebygge slik spredning.

Aktuelle arter som vi savner på lista

En rekke ulike frøblandinger for blomstereng og pollinatorstriper er i handelen. Disse benyttes både i hager og grøntanlegg, by- og sentrumsnære fellesareal, og i jordbrukslandskapet. Innholdet i blandingene varierer fra år til år. Som et eksempel ønsker vi å nevne at arter med svært høy, - eller potensielt høy risiko er omsatt i Norge gjennom slike importerte blomsterengfrøblandinger. Dette gjelder bl.a. artene:

- Hvitsteinkløver, *Melilotus albus*, SE
- Legesteinkløver, *M. officinalis*, SE
- Blodkløver, *Trifolium incarnatum*, PH
- Blålusern, *Medicago sativa*, PH

Siden disse omsettes, eller har vært omsatt, vil vi anbefale at de legges til lista for arter som bør forbyes. Som eksempel var *Melilotus* med i frøblandinga Strand nr 72 til og med 2021, og blodkløver har fram til 2024 vært med i Strand 70, Strand 71, Spire Fangvekst og Spire Insektvenn. Vi vil videre anbefale at et større antall av importerte blomsterengfrøblandinger vurderes i forhold til trusselkategorier og dørstokkarter. Lista med artene nevnt over er kun eksempler og må ikke anses som uttømmende.

NIBIO

Med vennlig hilsen

Per Stålnacke

Forskningsdirektør, NIBIO